DOKTORANTŪROS STUDIJŲ DALYKO SANDAS

Dalyko pavadinimas	Mokslo kryptis (šaka) kodas	Fakultetas	Institutas
Demografinė kaita ir gyventojų politika	S 005	Filosofijos	Sociologijos ir socialinio darbo

Studijų būdas	Kreditų skaičius ECTS	Studijų būdas	Kreditų skaičius
paskaitos		konsultacijos	1
individualus	6	seminarai	

Dalyko anotacija
Dalykas skirtas šiuolaikinių demografinės kaitos procesų, jų teorinių aiškinimų, empirinių tyrimų ir gyventojų politikos analizei. Dalyko tikslas – ugdyti gebėjimą kritiškai vertinti demografinės kaitos teorijas ir mokslinius tyrimus, savarankiškai analizuoti demografinius duomenis bei vertinti gyventojų politikos priemonių poveikį. Ypatingas dėmesys skiriamas demografinių procesų sąsajoms su socialiniais, ekonominiais ir politiniais visuomenės pokyčiais bei įrodymais grįstos gyventojų politikos priemonių poveikio vertinimui. Pagrindinės dalyko temos: 1. Demografinės kaitos teorijos ir šiuolaikinės demografinės tendencijos. Pirmojo ir antrojo demografinio perėjimo teorijos, jų raida, kritinis vertinimas ir taikymas šiuolaikiniams demografiniams procesams aiškinti. Demografinių procesų tarpusavio sąsajos, demografinės kaitos netolygumai ir jų socialiniai bei ekonominiai veiksniai. 2. Gimstamumas ir šeimos politika. Gimstamumo kaitos teorijos, tendencijos ir veiksniai. Reprodukcinė elgsena, bevaikystė, šeimos formavimo pokyčiai ir socialinė gimstamumo diferenciacija. Šeimos politikos modeliai ir priemonės, jų poveikis reprodukcinei elgsenai ir gimstamumui. Šeimos politikos veiksmingumo vertinimas tarptautiniame kontekste. 3. Mirtingumas ir visuomenės sveikata. Epidemiologinio ir sveikatos perėjimo teorijos, jų kritinis vertinimas. Mirtingumo ir gyvenimo trukmės tendencijos, socialinė diferenciacija, visuomenės psichikos sveikata. Išvengiamas mirtingumas, gyventojų sveikatos rizikos veiksniai ir visuomenės sveikatos politikos poveikis mirtingumui. 4. Migracija ir migracijos politika. Šiuolaikinės migracijos teorijos, jų kritinė analizė. Migracijos procesų socialiniai, ekonominiai ir politiniai veiksniai, migracijos sprendimų priėmimas. Migracijos srautų ir struktūros kaita, migracijos politikos priemonės ir jų veiksmingumo vertinimas. 5. Demografinė struktūra, visuomenės senėjimas ir demografinės prognozės. Gyventojų amžiaus struktūros kaita, demografinio senėjimo veiksniai ir pasekmės. Demografinės prognozės ir scenarijai, jų metodologinės prielaidos ir neapibrėžtumas. Demografinės kaitos keliami iššūkiai socialinei ir ekonominei politikai. 6. Demografinių tyrimų metodologija ir duomenų analizė. Demografinių duomenų šaltiniai, rodikliai ir kiekybinės analizės metodai. Gyventojų registrų, surašymų, atrankinių tyrimų ir skaitmeninių duomenų panaudojimo galimybės ir ribotumai. Tarptautinių lyginamųjų tyrimų metodologiniai iššūkiai, duomenų kokybė ir rezultatų interpretavimas. 7. Gyventojų politika ir jos poveikio vertinimas. Gyventojų politikos samprata, tikslai ir priemonės. Demografinių procesų ir viešosios politikos sąveika. Politikos intervencijų veiksmingumo vertinimo metodai, priežastinių ryšių nustatymo problemos ir įrodymais grįstos gyventojų politikos galimybės. Individualus darbas ir atsiskaitymas. Studijų metu savarankiškai analizuojama mokslinė literatūra, nagrinėjamos ir kritiškai vertinamos demografinės kaitos teorijos ir empiriniai tyrimai. Konsultacijų metu su dėstytoju suderinama individualaus rašto darbo tema, pageidautina susijusi su disertacijos problematika. Studijų dalyko pabaigoje parengiamas rašto darbas, kuriame turi būti aiškiai suformuluota pasirinkta demografinė problema ir tyrimo klausimai, kritiškai išanalizuota mokslinė literatūra bei pagrindinės teorinės prieigos, aptarti demografinės problemos veiksniai ir pasekmės. Rašto darbe turi būti aprašyta savarankiškai atlikta demografinių duomenų analizė, pagrįstas taikytų tyrimo metodų pasirinkimas, interpretuoti gauti rezultatai ir kritiškai įvertintos su nagrinėjama problema susijusios gyventojų politikos priemonės. Darbas baigiamas pagrindinius tyrimo rezultatus apibendrinančiomis išvadomis. Studijų literatūra parenkama individualiai, atsižvelgiant į mokslinius interesus, pasirinktą tyrimo temą ir disertacijos problematiką. Literatūros sąrašas gali būti tikslinamas ir papildomas konsultacijų metu. Atsiskaitymą sudaro dvi dalys: rašto darbas (70 proc. galutinio įvertinimo) ir jo pristatymas bei aptarimas (30

proc.). Rekomenduojama rašto darbo pagrindu parengtą pranešimą pristatyti doktorantų seminare arba mokslo renginyje. Rašto darbo apimtis – 3000-7000 žodžių, neįskaitant literatūros sąrašo. Vertinamas empirinės ir teorinės literatūros analizės išsamumas, metodologinis pagrįstumas, empirinės analizės kokybė, rezultatų išsamumas ir tikslumas, gebėjimas argumentuotai vertinti gautus rezultatus kitų tyrimų ir gyventojų politikos kontekste, gebėjimas aiškiai ir nuosekliai pristatyti bei apginti atlikto tyrimo rezultatus, įvardinti tyrimo ribotumus.

Pagrindinė literatūra

1. Czaika, M., Bijak, J., & Prike, T. (2021). Migration decision-making and its key dimensions. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 697(1), 15–31. https://doi.org/10.1177/00027162211052233
2. Gauthier, A. H. (2007). The impact of family policies on fertility in industrialized countries: A review of the literature. Population Research and Policy Review, 26, 323–346. https://doi.org/10.1007/s11113-007-9033-x
3. Gauthier, A. H., & Gietel-Basten, S. (2025). Family policies in low fertility countries: Evidence and reflections. Population and Development Review, 51(1), 125–161. https://doi.org/10.1111/padr.12691
4. GBD 2019 Diseases and Injuries Collaborators. (2020). Global burden of 369 diseases and injuries in 204 countries and territories, 1990–2019: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019. The Lancet, 396(10258), 1204–1222. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30925-9
5. Guetto, R., Alderotti, G., & Vignoli, D. (2025). Can family policies enhance fertility? An ex ante evaluation through factorial survey experiments. Demography, 62(1), 311–334. https://doi.org/10.1215/00703370-11775048
6. de Haas, H., Czaika, M., Flahaux, M.-L., Mahendra, E., Natter, K., Vezzoli, S., & Villares-Varela, M. (2019). International migration: Trends, determinants, and policy effects. Population and Development Review, 45(4), 885–922. https://doi.org/10.1111/padr.12291
7. Jasilionis, D., Shkolnikov, V. M., Andreev, E. M., Jdanov, D. A., Ambrozaitienė, D., Stankūnienė, V., Meslé, F., & Vallin, J. (2007). Sociocultural mortality differentials in Lithuania: Results obtained by matching vital records with the 2001 census data. Population, 62(4), 597–646. https://doi.org/10.3917/popu.704.0707
8. Jasilionis, D., Stankūnienė, V., Maslauskaitė, A., & Stumbrys, D. (2015). Lietuvos demografinių procesų diferenciacija. Lietuvos socialinių tyrimų centras. https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/demografiniu_procesu_diferenciacija_visas.pdf
9. Jdanov, D., & Jasilionis, D. (2024). Optimistic versus pessimistic scenarios for future life expectancy. Nature Aging, 4, 1524–1526. https://doi.org/10.1038/s43587-024-00722-z
10. Kirk, D. (1996). Demographic transition theory. Population Studies, 50(3), 361–387. https://doi.org/10.1080/0032472031000149536
11. Klüsener, S., Stankūnienė, V., Grigoriev, P., & Jasilionis, D. (2015). The mass emigration context of Lithuania: Patterns and policy options. International Migration, 53(5), 179–193. https://doi.org/10.1111/imig.12196
12. Luci-Greulich, A., & Thévenon, O. (2013). The impact of family policies on fertility trends in developed countries. European Journal of Population, 29(4), 387–416. https://doi.org/10.1007/s10680-013-9295-4
13. Mackenbach, J. P. (2021). The rise and fall of diseases: Reflections on the history of population health in Europe since ca. 1700. European Journal of Epidemiology, 36, 1199–1205. https://doi.org/10.1007/s10654-021-00719-7
14. Mackenbach, J. P. (2022). Omran's 'Epidemiologic Transition' 50 years on. International Journal of Epidemiology, 51(4), 1054–1057. https://doi.org/10.1093/ije/dyac020
15. Maslauskaitė, A. (Sud.). (2023). Lietuvos gyventojų demografinių struktūrų ir procesų kaita. Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas. https://lstc.lt/wp-content/uploads/2024/04/Leidinys_175x245cm-skaitmena.pdf
16. Piché, V. (2013). Contemporary migration theories as reflected in their founding texts. Population, 68(1), 141–164. https://doi.org/10.3917/popu.1301.0153
17. Preston, S. H., Heuveline, P., & Guillot, M. (2001). Demography: Measuring and modeling population processes. Blackwell Publishers.
18. Rampazzo, F., Bijak, J., Vitali, A., Weber, I., & Zagheni, E. (2021). A framework for estimating migrant stocks using digital traces and survey data: An application in the United Kingdom. Demography, 58(6), 2193–2218. https://doi.org/10.1215/00703370-9578562
19. Room, R., Babor, T., & Rehm, J. (2005). Alcohol and public health. The Lancet, 365(9458), 519–530. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(05)17870-2
20. Stumbrys, D., Telksnys, T., Jasilionis, D., Liutkutė Gumarov, V., Galkus, L., Goštautaitė Midttun, N., & Štelemėkas, M. (2020). Alcohol-related male mortality in the context of changing alcohol control

policy in Lithuania 2000–2017. Drug and Alcohol Review, 39(7), 818–826. https://doi.org/10.1111/dar.13059
21. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2024). World population prospects 2024: Summary of results. United Nations. https://population.un.org/wpp/
22. Vollset, S. E., Goren, E., Yuan, C.-W., Cao, J., Smith, A. E., Hsiao, T., Bisignano, C., Azhar, G. S., Castro, E., Chalek, J., Dolgert, A. J., Frank, T., Fukutaki, K., Hay, S. I., Lozano, R., Mokdad, A. H., Nandakumar, V., Pierce, M., Pletcher, M., ... Murray, C. J. L. (2020). Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: A forecasting analysis for the Global Burden of Disease Study. The Lancet, 396(10258), 1285–1306. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30677-2
23. Zaidi, B., & Morgan, S. P. (2017). The second demographic transition theory: A review and appraisal. Annual Review of Sociology, 43, 473–492. https://doi.org/10.1146/annurev-soc-060116-053442

Konsultuojančiųjų dėstytojų vardas, pavardė	Mokslo laipsnis	Svarbiausieji darbai mokslo kryptyje (šakoje) paskelbti per pastaruosius 5 metus
Daumantas Stumbrys	Dr.	**Stumbrys**, D., & Pūras, D. (2026). Negotiating mental health in the Lithuanian parliament: Human rights, social control, and moral regulation. Health and Human Rights Journal. https://www.hhrjournal.org/2026/10/23/negotiating-mental-health-in-the-lithuanian-parliament-human-rights-social-control-and-moral-regulation/
		Tamutienė, I., & **Stumbrys**, D. (2026). Alcohol-related domestic violence in households with children: Analysis of protection order records in Lithuania. *International Journal of Alcohol and Drug Research*, *14*(2), 129-138. https://doi.org/10.7895/ijadr.657
		Stumbrys, D., Rapolienė, G., Gedvilaitė-Kordušienė, M., & Tretjakova, V. (2024). Bevaikystė ir požiūris į rūpinimąsi vyresnio amžiaus tėvais Lietuvoje. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 29, 72–88. https://doi.org/10.15388/STEPP.2024.29.5
		Černevičiūtė, S., Dobryninas, A., & **Stumbrys**, D. (2024). Intentional homicides and alcohol abuse in Lithuania. Journal of Contemporary Criminal Justice, 40(3), 467–492. https://doi.org/10.1177/10439862241251624
		Stumbrys, D., & Jasilionis, D. (2023). Mirtingumo kaita ir sociodemografinė diferenciacija. In A. Maslauskaitė (red.), Lietuvos gyventojų demografinių struktūrų ir procesų kaita (p. 277–288). Lietuvos socialinių mokslų centras. https://lstc.lt/wp-content/uploads/2024/04/Leidinys_175x245cm-skaitmena.pdf
		Stumbrys, D., Štelemėkas, M., Jasilionis, D., & Rehm, J. (2024). Weekly pattern of alcohol-attributable male mortality before and after imposing limits on hours of alcohol sale in Lithuania in 2018. Scandinavian Journal of Public Health, 52(6), 698–703. https://doi.org/10.1177/14034948231184288
		Stumbrys, D., Jasilionis, D., & Pūras, D. (2022). The burden of mental health-related mortality in the Baltic States in 2007–2018. BMC Public Health, 22, 1776. https://doi.org/10.1186/s12889-022-14175-9

Patvirtinta Sociologijos mokslo doktorantūros komitete 2026 m. lapkričio 18 d., protokolo Nr. 5.2.2 E-15600-KT-4268

Sociologijos mokslo doktorantūros komiteto pirmininkas prof. dr. Zenonas Norkus